

UN SERPENT AMB CORONA DE REI: «EL FALS TESTIMONI»

Salvador Rebés

Si us agraden les cançons populars narratives, hauréu notat que s'hi respira una atmosfera de ficció diferent a la que governa el món de la rondalla meravellosa. Podríem dir que estan subjectes a una «gramàtica de la fantasia» particular. És per això que el mode meravellós crida tant l'atenció quan s'engrana en la balada, ja sigui de manera total o parcial. Un bell exemple l'ofereix «La donzella encantada» (IGRH 0164, «La infantina»)¹ A vegades es tracta d'una dama resplendent que viu al mig d'una arboleda, on la troba el cavaller (ex., Milà i Fontanals, *Romancerillo catalán*, núm. 213). O bé pren la figura d'una cérvola que beu l'aigua d'una font, i ell és un caçador que està a punt de tirar-li (Milà, 212A). S'hi ajunten, és clar, la metàfora eròtica de la caça (*El bon caçador*: «Una matinada fresca / jo me'n vaig anar a caçar.») i el simbolisme del cérvol, prou arrelat a l'alegoria cristiana («Com la cérvola es deleix / per l'aigua viva...»), Salm 42: 1-2), però també a l'herència grecollatina. La font i el cérvol eren dos atributs d'Àrtemis-Diana, i de Diana ens vénen les *xanes*, les *mouras* i les *encantades* o *dones d'aigua*.² Un detall que m'agradaria destacar és que la veu del poble hagi arribat a convertir en rèptil (!) el personatge femení, bo i portant una mica més enllà el ventall de variants: *cérvola*, *ciérvola*, *cierva* (Milà, 212C) i, per aproximació fonètica, *sierpe* (Milà, 212B) i *serpent*. La substància de la temptació amorosa es manté sota un altre arquetipus:

- 2 Allà en el camp de Moreria
n'hi ha una fonteta d'aigua viva.
Viva l'amor,
viva l'amor del rei d'Hongria,
viva l'amor.
- 4 N'hi ha una fonteta d'aigua viva
i una serpent que n'hi bevia.
Viva l'amor, etc.
- 6 I una serpent que n'hi bevia,
passa un caçador i se la mira.
Viva l'amor, etc.
- 8 Passa un caçador i se la mira.
—Ai, caçador, mira, no em tiris!
Viva l'amor, etc.
- 10 Ai, caçador, mira, no em tiris,
que só filla del rei d'Hongria.

- Viva l'amor, etc.*
Que só filla del rei d'Hongria.
12 germana del de Moreria.
Viva l'amor, etc.
Germana del de Moreria.
14 —Ai, serpent, si en fores mia!
Viva l'amor, etc.
Ai, serpent, si en fores mia,
16 en cambra d'or te tancaria.
Viva l'amor, etc.
En cambra d'or te tancaria,
18 amb clau de plata t'obriria.
Viva l'amor, etc.
Amb clau de plata t'obriria,
20 amb coixinet d'or brodaries.
Viva l'amor, etc.
Amb coixinet d'or brodaries,
22 t'hi estaries nit i dia.
Viva l'amor, etc.
22 T'hi estaries nit i dia
i jo t'hi faria companyia.
Viva l'amor,
viva l'amor del rei d'Hongria,
viva l'amor.
(Arxiu de l'Obra del Cançoner, sèrie
A-3, 1, ms. sense dades de recerca)

Doncs bé, una segona bèstia encarna la líbido masculina en «El fals testimoni» (IGRH 0446, «Briana y la sierpe»). Preneu el *Cançoner* de Joan Amades, núm. 2321. Un serpent «de vius colors» s'adreça així a una dona: «Un rei encantat ne só; / no t'espantis, la Vilana. // Si regalada vols viure / ne seràs tu ma estimada». Declaració d'amor sobtada, prodigiosa, inexplicable des de la perspectiva realista. Sorpren que Amades no se n'ocupi al pròleg del seu llibre, quan disserta sobre el «factor meravellós».³ Anem a conèixer millor aquesta balada a través d'una versió de Sant Feliu de Codines, aplegada per Ignasi Petit l'any 1844:⁴

- 2 Passejant-se està Briana por una sala muy grande,
pentinant sa cabellera, rentando sa blanxa cara,
i un serpiente verinoso delante se li aparta.
- 4 —¡Válgame Dios del cielo y la Virgen soberana!
Estos son pecados míos o ma vida se m'acaba.

La Vi - la - na se'n pas - se - ja
a - munt ia - vall de sa cam - bra pen - ti - nant sa ca - be -
lle - ra i ren - tant saher - mo - sa ca - ra

Versió recollida per Joan Amades: «La Vilana», a Folklore de Catalunya. Cançoner, núm. 2321, pàg. 426.

6 —No te n'espantis, Briana, que soy el rei
[encantado,
set años t'he perseguida, de tu no hi [sic]
[alcançat nada,
8 mes ara, si en quisieras ser la mía enamorada,
series reina en Castilla, princesa i samaritana,
10 series reina de Oro i duquesa de l'Alemania.
—Me estimo més ser condesa que no del bon
[rei aimada.—
12 La traidora [sic] de la reina tot s'ho estava
[escoltando,
lo que ells decían de burla, de veras lo ha tomado.
14 La reina fa fer unes crides per a tot lo seu realme:
tots los cavallers i condes vagin, que el rei los
[demana,
16 que tots los cavallers i condes vagin a dinar
[a sa taula,
mes aquell que hi mancarà del rei serà castigado.
18 Mentres n'estan a la mesa, diu la reina estas palabras:
—Tots los cavallers i condes tenen les mullers
[honrades
20 menos una que n'hi ha que s'anomena Briana,
ésta és l'amiga del rei, n'hi serveix d'enamorada.
22 —Mentistes, mentistes, reina, mentistes d'esta
[palabra.—
I tralla la mà del guant i un bufet li ha donado.
24 El comte con gran vergüenza se levanta de la
[taula.
La condesa el veu venir, i a recibirlo ella anava
26 con los brazos extendidos i la riälla en la cara.
—Ix-me d'aquí, deshonesto, deshonesto i
[deshonrada,
28 que allí a la taula del rei per a tu m'han afrontado.
—Quin afront t'han donat, comte, que jo te
[l'hagi causado?

30 —Diu que ets l'amiga del rei i el servís
[d'enamorada.
—Molt bé és veritat, el comte, que a mi el rei
[m'ha saludada,
32 m'he estimat més ser condesa que no del bon rei
[aimada.
—Jo te tengo de matar con esta cruel espasa.
34 —Tu miraràs, lo bon comte, miraràs que estoy
[prenyada,
soy prenyada de set meses, lo que tu tant desitjaves.
36 —Ara jo te mataré de bon gust i millor gana,
que si paries un hijo, vindria de casta mala
38 i si paries una hija bastaria ser mundana.
—Dai-me una hora de tiempo, tancada dintre mi
[cambra.—
40 Del santcristo que hi havia, davant d'ell s'agenollava.
—Bé sabeu vós, crucifixi, sense culpa moro ara.—
42 De tres hijas que ella en tiene, ja cridava la més
[grande.
—Donya Clara, donya Clara, escolta'm estas palabras:
44 quan el meu cap serà en terra, procura'l
[a recaptar-lo,
posa'l en bacina d'oro tapat amb un drap de glassa;
46 quan el rei ne dinarà, presenta-li a la taula.—
Mentres n'estaven dinant, donya Clara hi arribava.
48 —Déu lo guard, oh sa excel·lència, aquí lo porto
[un regalo.
—Què porta aquí, donya Clara, què porta aquí
[tan tapado?
50 —Lo que l'hi porto, bon rei, no em ve cor
[de destapar-ho.—
Quan el rei va veure esto, que n'era el cap
[de Briana:
52 —Si la reina causa esto, de prompte vaig
[a matar-la.

Isabel, la comtessa de Floris, Caterina d'Alió, etc. Avui en diem *violència de gènere*. La llei que entrarà en vigor el gener del 2005 ens demostra que la societat no pot viure sense aquesta mena de denúncies, ni abans ni ara ni mai.⁷

Notes

1. La numeració i les sigles IGRH corresponen a l'*Índice General del Romancero Hispánico*, a cura de Suzanne H. Petersen (Univ. Washington), que aplega romanços castellans i cançons narratives d'altres llengües peninsulars.
2. MORALES BLOUIN, Eglá. *El ciervo y la fuente. Mito y folklore del agua en la lírica tradicional*. Madrid: Porrúa Turanzas, 1981.
3. AMADES, Joan. *Folklore de Catalunya I. Cançoner*. Barcelona: Selecta, 1951, p. 58-59 del pròleg. El núm. 2321 plagia BRIZ, Francesc P. *Cansons de la terra*, V, Barcelona-París: Á. Verdaguer-Maisonneuve, 1887, p. 13-20 (reed., *Tercera Sèrie de Cançons Populares Catalanes*, Barcelona: *L'Avenç*, 1910, p. 60-64), i encara té l'audàcia d'atribuir-la a una pescadora de Cadaquès, com a «cançó de salar peix».
4. Porta el núm. 31 d'un quadern de textos sense música que el Dr. Ignasi Petit, metge de Sant Feliu de Codines (Vallès Oriental), va lliurar a Marià Aguiló (O. C., sèrie A-27-I). L'any 1844 consta en un altre document (O. C., sèrie A-25-XXXV, de la mà d'Aguiló). Conservo la peculiaritat lingüística de tots els materials esmentats en aquest article.

5. Vegeu també BELTRÁN, Rafael; SÁEZ, Teresa. «Notas sobre el romance *La calumnia de la reina*, a propósito de una nueva versión recogida en Montaverner (Valencia)», a BELTRÁN, Rafael (ed.). *Historia, reescritura y pervivencia del Romancero. Estudios en memoria de Amelia García-Valdecasas*. València: Publicacions de la Universitat de València, 2000, p. 189-208.

6. GINARD, Rafael. *Cançoner popular de Mallorca* (Vol. IV). Palma de Mallorca: Ed. Moll, 1975, p. 522.

7. Si coneixeu alguna versió d'«El fals testimoni» (catalana o castellana, de qualsevol lloc) que no hagi estat publicada i voleu contribuir a l'estudi que portem a terme amb el Rafael Beltrán, poseu-vos en contacte amb nosaltres a aquesta adreça electrònica: srebes@pie.xtec.es

99

CANÇONER

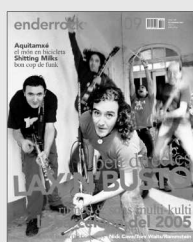

GRUP ENDERROCK

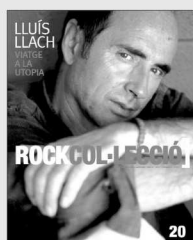
ESCRIVIM TOT EL QUE SONA 10 anys amb totes les músiques

FOLC. la revista de música folk i ètnica

ENDERROCK
La primera revista de pop-rock en català

ROCKCOL·LECCIÓ
La revista de biografies il·lustrades

JAÇ. La revista de jazz, blues i músiques improvisades

L'ESPECTACLE
la revista dels professionals de la contractació

30.000 exemplars mensuals · 100.000 lectors

Informació i subscripcions: 93 237 08 05 <enderrock@enderrock.com>